

”Två decimeter nysnö, perfekt harjaktsväder”

Platsen som viktig för möjligheten att framträda

Gunilla Halldén

Den svenske socialpsykologen Johan Asplund resonerar i sin bok *Tid, rum, individ och kollektiv* (1983) om vad som kännetecknar en plats med betydelse för en grupp människor. En plats blir till, menar Asplund, genom att den laddas med symbolisk mening av en grupp människor. Den får mening och den blir därmed viktig. En plats kan kontrasteras mot platslöshet, något som är opersonligt eller anonymt. Platsen kännetecknas av att den är delad och den djupa platskänslan är liktydig med djup delaktighet (1983: 184).

En diskussion om barn och plats innebär ofta att frågan kommer att handla om vilka platser som är bra för barn och på vilka platser barn inte skall förekomma. Historiska studier visar hur staden setts som ett hot och landet kopplats till den goda barndomen (Munger 2000). Att barn befann sig på fel plats har setts som en av anledningarna till den utbyggda skolan (Sandin 1986) liksom till utbyggnaden av institutioner som barnhem (Söderlind 1999), barnkrubbor (Holmlund 1996) och förskolor (Lindgren 2000). Barnens sätt att röra sig mellan olika platser har alltså föranlett politiska diskussioner. Frågan om vad som är den goda platsen är på det sättet sammanlänkad med frågan om vad som utgör barns bästa. Historiska perspektiv belyser detta, men har i allmänhet svårt att besvara frågor om barns sätt att uppfatta platser.

Om vi ställer frågor om hur barn relaterar sig till sitt lokalsamhälle behöver vi förhålla oss till hur det ska definieras. Är det en geografisk enhet eller är det avgränsat av de innebörder som barn ger det? Menar vi en

organisatorisk enhet eller menar vi en gemenskap? När Asplund talar om plats är det en geografisk enhet, men det är samtidigt något som har getts innebörd och mening av människor. Platsen har en förmåga att låta en grupp människor känna delaktighet och är därmed inte bara en organisatorisk enhet utan antyder en slags gemenskap mellan dem som besöker platsen. Detta innebär emellertid för honom inte att de gemensamt äger platsen, bara att de alla är delaktiga i den. Om vi accepterar Asplunds sätt att se på plats innebär det att vi kan fråga oss hur barn skapar en plats och hur vi kan känna igen en plats då barn berättar. När vuxna arrangerar lekplatser för barn betyder inte det att dessa också blir lekplatser och på samma sätt vet vi att barns favorittillhåll av vuxna kan uppfattas som farliga. En viktig aspekt är platsens gränser mot det som är utanför och avskilt. Kan platsen igenkännas genom dess gränser mot omvärlden och kan skapandet av platsen innefatta en slags "border work" om vi lånar Barrie Thornes begrepp (Thorne 1993)? Arbetet på gränsen innebär att relationer mellan det som är innanför och det som är utanför utforskas. På samma sätt som vissa lekar mellan flickor och pojkar enligt Barrie Thorne kan ses som ett arbete på att förstå vad som kännetecknar flickor till skillnad från pojkar och vice versa, kan vi studera barns sätt att skapa platser som ett border work i överförd bemärkelse. Det viktiga är emellertid inte att vissa blir uteslutna utan att platsen utgör grund för tillhörighet och samhörighet. Platsen får sin innebörd genom den eller de som skapat platsen och tillskrivit den mening. Använder vi parallellen till Barrie Thornes analys av leken som ett border work, kan det leda till att vi tänker oss att platsen tillhör en grupp, men vi kan också tänka oss att en plats skapas av ett enskilt barn och erbjuder en delaktighet för detta barn. Det hon eller han då är delaktig i är en slags fiktiv gemenskap, antingen med okända människor som besöker platsen eller en gemenskap med naturen.

Barns sätt att förhålla sig till platser kan undersökas via etnografisk metod på det sätt som t.ex. Bodil Rasmusson gjort i sin avhandling om barns vardag i en modern svensk förort (Rasmusson 1998). Där har barn fått berätta, rita kartor och fotografera de områden de rör sig på. Det kan också undersökas via att barn får skriva om "hur de vill bo", som i Maria Nordströms studier av svenska och franska barn, där känslan för platser analyseras (Nordström 2000). Jag vill illustrera med material från en empirisk studie jag genomfört där syftet var att komma åt barns sätt att utforska möjliga positioner för en vuxen kvinnlighet och manlighet. Projektet var upplagt så att två grupper barn (8-10 respektive 13-14 år)

skrev och tecknade på temat ”Min framtida familj” (se t.ex. Halldén 1998, 1999).

I detta sammanhang vill jag använda materialet för att diskutera platsens innebörd och markeringen av gränser som ett sätt att ange vad som utgör tillhörigheten till platsen. Det rör sig om två pojkar 13-14 år gamla som skrivit var sin berättelse om harjakt. Dessa berättelser är tydligt inspirerade av varandra och utgör en slags parallellberättelse om gemenskap, kompetens och manlighet, men det innehåller också tydliga hänvisningar om platsens betydelse. Genom skildringen av platsen och markeringen av gränserna understryks den manliga kompetensen och kamratskapet.

Bosse¹ skriver om ett samarbete mellan två män. De är ute på en gemensam harjakt och de använder sina hundar växelvis i jakten.²

”Jakttid!!

Det är 2008. 21 januari.
tio grader kallt. Jag ska åka
och jaga hare med Anders. Vi
hade bestämt att träffas
i skogen klockan 7.30. Han skulle
ta med sig sin stövare och jag
min. Kärringarna ligger väl he-
mma och sover med ungarna an-
tar jag, sa Anders
Ja det gör dom väl, man vet
väl hur kärringar är.” (Bosse)

Kylan och mötet i skogen i gryningen markerar en kärvhet och titeln ”Jakttid” med två utropstecken efteråt markerar dramatik. Vuxenskapet innebär att man ger sig iväg från stugvärmens och tryggheten. ”Kärringarna och ungarna” lämnas kvar. Männerna ger sig ut i skogen med hundarna som följeslagare. På detta sätt finns två skilda platser i berättelsen. En plats med ett stillastående familjeliv och en dramatisk och krävande plats utanför. Huvudpersonen lämnar det stillastående bakom sig och drar ut på jakt, en sysselsättning som kräver skärpt iakttagelseförmåga, erfarenhet och precision då skottet avlossas. Det är inte tur, som avgör om haren fålls, utan skicklighet.

---

¹ Namnen är genomgående fingerade.

² I citaten från berättelserna har jag följt barnens stavning, interpunktion och radbrytning.

I Anders berättelse är det den ensamme mannen och hans hund som går på jakt. Också här är gemenskapen och samhörigheten markerad, men via relationen till hunden. Det är Anders hund som är namngiven också i Bosses berättelse. Detta är en indikation på att pojkarna inspirerat varandra, kanske till och med samarbetat. När Anders skildrar sitt liv framhåller han att han bor med ”en snygg tjej och en hund som heter Miska”. Denna hund spelar en framträdande roll i berättelsen. Dagen då jakten går av stapeln är huvudpersonens födelsedag.

”Födelsedagen

På morgonen vaknade jag av
att Miska slickade
mej i ansiktet. Jag
steg upp och tittade
ut. Det var två decimeter
nysnö. Perfekt harjaktsväder
tänkte jag och gick
ut i köket och kokar
kaffe jag kastar till Miska
lite köttben sen lagar jag
matsäck.” (Anders)

Det centrala i berättelsen är jakten. Vädret är viktigt och registreringen av naturens skiftningar framkommer i berättelsen ”... det var två decimeter nysnö. Perfekt harjaktsväder tänkte jag...”.

Naturen som betydelsefull kan utläsas också ur bilderna. Förutom husbilden och en interiörbild med mannen och hunden, har Anders tecknat en stämningsfull bild av ett rådjur med kid på en äng, med en lågt stående sol markerande antingen solnedgång eller gryning. Bilden är en blyertsteckning gjord i mjukt skuggad teknik. Längst fram på teckningen finns ett staket med en öppning. Detta staket skiljer betraktaren från rådjuren och man får spekulera över vad staketet omgärdar. Horisonten ligger över bildens mittpunkt och horisontlinjen utgörs av gräsets möte med himlen. Rådjuret och hennes kid är placerade på horisontlinjen och avtecknar sig mot himlen. Bilden är romantisk och känsligt tecknad. Jakten som beskriver en manlig sfär knyts i såväl bild som berättelse till ett iakttagande av skiftningar i naturen och ett antydande av starka känslomässiga upplevelser i naturen.

På husbilden ser vi ett rött hus med en vidsträckt tomt. I texten är den beskriven som ”en röd stuga med vita knutar som ligger i Kvilleberg”. I fönstren finns gardiner och blommor på fönsterbrädet och utanför finns en rabatt intill huset. Hunden står utanför på gårdsplanen och in på planen kör mannen i en grön minibuss. Mannen har grön mössa med skärm. Teckningen är kraftfullt ritad med starka färger, men gräset och björkarna är mjukt och känsligt målade. I denna bild finns drag från naturbilden med rådjuren och det finns också en markering av den manliga kompetensen och vuxenskapet i form av mannen som kör in den gröna minibussen på gårdsplanen.

Interiörbilden understryker den manliga identiteten. Den är en blyertsteckning föreställande mannen i sitt rum. Rummet är möblerat som ett traditionellt sovrum/pojkrum med säng, byrå, tavla på väggen, lampa i taket och matta på golvet. Över sängen hänger tre gevär och på fondväggen ett femtaggars älghuvud flankerat av två rådjurshuvud på vardera sidan. Framför dessa jakttroféer står mannen med geväret på axeln. Han har skäggstubb och mössa med skärm på huvudet. Hunden är avbildad i profil i förgrunden. Det är en tydlig markering av manlighet både i porträtt och tillbehör, liksom en markering av kompetens i form av jakttroféer.

Pojkarna Anders och Bosse skriver berättelser om jakt. Vi kan se dessa texter som knutna till en speciell diskurs där manlighet och kompetens är centralt. Jaktlaget markerar en manlig värld. I Bosses berättelse är det två män som ger sig ut på en gemensam jakttur. De lämnar kvinnor och barn hemma och de går ut i den tidiga kyliga morgonen tillsammans med sina hundar. Den gemenskap som beskrivs innebär samvaro, men också en förmåga att hantera kunnandet och skickligheten hos var och en. Det uppstår ingen konkurrens, utan texten understryker deras bekräftande av varandras kompetens. I Anders berättelse är det en ensam man som går ut på jakt i sällskap med hunden/medhjälparen. Kvinnan är lämnad hemma. Också i denna berättelse är kunnandet viktigt. Mannen faller den första hare som dyker upp i skogen och i interiörbilden poserar han iförd jaktutrustning framför sina troféer. I gryningen och i sällskap med sina hundar träder dessa pojkar in i en manlig värld.

I dessa berättelser finns en viktig plats nämligen skogen. I texten visas en bekantskap med naturen och en förmåga att tyda dess tecken. Nysnön innebär att det är perfekt väder för harjakt. Författarna skildrar också hur de rör sig med god kännedom om vad denna plats erbjuder och kräver av dem. Skogen är den viktiga platsen där spännande saker händer och där kompetens och gemenskap kommer till uttryck. Det står i kontrast till hemmet där familjen finns och stillaståendet råder. Att stanna upp inför platsen och det sätt som den utnyttjas i berättelsen kan vara ett sätt att komma åt berättelsens mening. Genom att låta en huvudperson träda fram i laddade ögonblick kan vi säga att berättaren hanterar frågor om det goda, det spännande och det farliga. Jag har använt mig av Bachtins begrepp *kronotop* för att markera de ställen i texten där tid och rum knyts samman och bildar utgångspunkt för en förändring eller ett centralt värde (Bachtin 1991). Att någonting i en berättelse har ett kronotopiskt värde betyder att en passus utnyttjas för att ange var den viktiga personen befinner sig och att det som sker på denna plats har betydelse för hur framtiden kommer att gestalta sig.

De två pojkarna som skriver om sin harjakt anger tydligt på vilken plats och vid vilken tidpunkt de befinner sig. Markeringen av tidpunkten och skildringen av platsen utgör tydliga kronotopiska värden och anger att här kommer något viktigt att äga rum. Det som sker är ett slags mandsprov, där iakttagelseförmåga, bekantskap med platsen och samarbete med jaktkamrat respektive jakthund är avgörande för det lyckosamma utfallet. Platsen, i detta fall skogen med nyfallen snö, och tidpunkten den tidiga gryningen, är det tidrum där huvudpersonernas

kompetens och gemenskap tydliggörs och där de får möjlighet att framträda som aktörer klart skilda från sina familjer som tillhör ett annat tidrum.

Den gräns som dessa två tidrum pekar ut är gränsen mellan den intima familjesfären och den eskapistiska manliga sfären. I berättelserna kan vi se hur författarna markerar denna gräns och hur den plats, som är viktig för tillhörigheten och möjligheten att framträda med tydlig identitet, får sina karaktäristiska delar via beskrivningen av den dels via det som den kontrasteras mot. På den viktiga platsen och vid en specifik tidpunkt finns de personer som har en tillhörighet till platsen. De känner platsen och de har rättigheter till den och den kunskap som krävs för att utnyttja platsens potentialer. Hit kommer inga obehöriga. Platsen har egenskapen att möjliggöra jakt, men den har också kvaliteter som skönhet och stillhet, vilket den ene pojken tecknar med rådjuret och dess kid antyder. Den är således en plats dit man inträder med respekt för platsen och det liv som levs där, samtidigt som man har rätt att skjuta dess villebråd. När man befinner sig där har man lämnat hemmet och närheten till kvinnan/mamman och accentuerar därmed sin tillhörighet till en manlig värld. Denna plats har det Asplund talar om som ”djup delaktighet”. Den är viktig för identitetsskapandet, den delas av flera personer och i det här fallet markeras också att den inte tillhör vem som helst utan att det krävs speciella egenskaper för att vara delaktig.

Det sker alltså ett slags ”border work” genom markeringen av gränsen mot dem som inte är delaktiga i platsen liksom det sker en markering av platsens gräns mot omvärlden. Skogen ligger avskild och inte intill huset/hemmet och möjligen krävs det också lokalkännedom för att ta sig dit och för att inte gå vilse i skogen. Skogen markeras som det exotiska och ändå för de delaktiga något välbekant. Den interiörbild som understryker i stället för kontrasterar skogen som en viktig plats är Anders teckning av sitt rum, där han poserar framför jakttroféer. Här har markörer för skogen och den kompetens som visas där flyttats in i huset. Rummet är inte den viktiga platsen. I stället finns här symboler som associeras till det liv som levs på den viktiga platsen nämligen skogen. Rummet står därmed inte för något annat liv utan understryker livet i naturen. Jakten är förbunden med naturen, men naturen har också kvaliteter som handlar om skönhet och frihet. När Anders tecknar rådjuret med sitt kid är de inte i första hand villebråd, utan några som understryker en harmoni i naturen, där människan inte bara är jägare utan också iakttagare.

De analyser som kan göras av platsens betydelse i mitt uppsatsmaterial visar att när barnen skriver på temat ”Min framtida familj” är det inte alltid familjen som står i fokus. Centralt är de relationer som författarens alter ego har och de platser där livet pågår. Det kan handla om skogen som i de två berättelser jag diskuterat här eller om idrottsarenan, ett nytt land där man tänker bosätta sig eller livet inne i hemmet. Gränsmarkeringarna kan vara mellan det gamla hemlandet och det nya landet, mellan lagmedlemmar och motståndare eller mellan familjemedlemmar och kollegor i yrkeslivet. I de berättelser där den viktiga platsen är hemmet/huset utgörs tidrummet av tröskeln, den som skiljer ute från inne. På tröskeln möts det välbekanta och det främmande och här sker förhandlingar om vad som skall släppas in och vad som inte kan införlivas med livet innanför. Skribenterna utnyttjar uppgiften att skriva om en framtida familj till att fundera över livet och förhoppningar och drömmar man har för detta liv. För vissa av barnen rör dessa drömmar familjen och för andra är det andra projekt man ser fram mot. Berättelserna utgör ett utforskande av olika sätt att leva och relationerna som då är centrala är knutna till en plats. De berättelser jag utgått från i denna artikel visar på naturens betydelse, något som bl.a. Marianne Gullestad beskrivit som centralt för den nordiska kulturen och speciellt de föreställningar som är kopplade till en god barndom (Gullestad 1997). Andra berättelser kan visa på andra platsers betydelse.

Det jag vill lyfta fram i detta sammanhang är hur frågor om identitet och tillhörighet är kopplade till en bestämd plats. När barnen skriver om ett liv så handlar det om livet på en bestämd plats. Livet levs inte på ett abstrakt plan utan på en plats. Vi kan betrakta det som ett sätt att situera ett liv, för att alludera på ett begrepp ”situated cognition” (Säljö 2000), som betecknar att kunskap inte skall ses som något en person besitter, utan något som är knutet till ett bestämt sammanhang. Den person dessa barn skriver om lever ett liv i en framtid och detta liv är bundet till en plats som skapar förutsättningar för livet. I beskrivningen av platsen markeras vilka som är delaktiga och vilka som inte har tillgång till platsen. Beskrivningen skildrar också platsen som ett ställe där skribentens alter ego kan framträda och där speciella positioner erbjuds. Genom att ge sig ut i skogen på jakt erbjuds man positionen som skicklig jägare och tydlig man i kontrast till kvinnor och barn. Genom att skildra resan till landet där man fått proffskontrakt och idrottsarenan där man agerar anges en plats för en framgångsrik karriär, samtidigt som den kan innebära konflikter med familjen och dess behov. Genom att skildra vården av hemmet och

skapandet av ordning anges en plats där en central omsorgsperson har kontrollen alternativt kan hemmet beskrivas som en plats för konflikter, där skribentens alter ego strävar efter att förena egen karriär med omsorgen om andra. Platsen är en ram för berättandet och valet av plats innebär att vissa positioner blir möjliga. Platsen låter personen framträda och agera som subjekt i en aktivitet.

När vi frågar oss vad som är barns plats i lokalsamhället kan denna fråga besvaras på mycket olika sätt. Ett sätt är att, som jag har gjort i denna artikel, lyfta fram vilka platser som barn i sitt berättande tar som utgångspunkt. Ett annat sätt är, som jag berörde inledningsvis, att studera barns praktiker och via etnografisk metod skildra hur barn rör sig i sin lokalmiljö och skapar speciella förhållanden till vissa områden som får karaktär av plats. Ett helt annat sätt är att fråga sig vilka platser som anses lämpliga för barn och vilka platser som är olämpliga. Frågan om var barn skall vistas har besvarats på olika sätt under olika tider och svaret har också varit knutet till klass och kön. Med ett barnperspektiv är det viktigt att ställa frågor om hur barn använder de områden som anvisats dem. Vad är det som gör att en plats erbjuder en djup delaktighet för barn och vilka slags aktiviteter blir möjliga knutet till denna plats?

Platsen är viktig för det liv som kan levas och som jag antytt i denna artikel kan platsen ses som det ställe där livet situeras. När barnen i de texter jag analyserat berättar om en plats, beskriver de hur den utgör förutsättningar för det liv som levs. Livet placeras i ett sammanhang av tid och rum. Den process som gör att ett rum blir tillgängligt för viss typ av liv, kan beskrivas som en process av annektering. En plats laddas med betydelse och den avgränsas geografiskt och försvaras som tillhörig en grupp eller en enskild person. Rätten att behålla en plats för sig själv eller för sin grupp och värna den mot inkräktare kan ses som en slags "border work". I de barnberättelser jag analyserat innebär detta, att en plats för att den skall bilda utgångspunkt för viktiga händelser och låta personen framträda, också måste markeras med gränser. En plats blir till genom att den annekteras och tillskrivs mening och möjligheter.

Litteratur

- Asplund, J. 1983. *Tid, rum, individ och kollektiv*. Stockholm: Liber förlag.
- Bachtin, M. 1938/1991. *Det dialogiska ordet*. Gråbo: Anthropos.
- Gullestad, M. 1997. A Passion for boundaries. Reflections on connections between the everyday lives of children and discourses on the nation in contemporary Norway. *Childhood* 4:19-42.
- Halldén, G. 1997. Boyhood and fatherhood. Narratives about a future family life. *Childhood* 5:23-39.
- Halldén, G. 1999. "To be or not to be": absurd and humoristic descriptions as a strategy to avoid idyllic life stories – boys write about family life. *Gender and Education* 11:469-479.
- Holmlund, K. 1996. *Låt barnen komma till oss. Förskollärarna och kampen om småbarnsinstitutionerna 1854-1968*. Pedagogiska institutionen Umeå universitet, Diss.
- Lindgren, A. 2000. *Att beskriva verkligheten för de "ensamma barnen" på 1970-talet. TRU och förskoleprogrammen*. Seminarieunderlag. Tema Barn, Linköpings universitet.
- Munger, A-C. 2000. *Stadens barn på landet. Stockholms sommarlovskolonier och den moderna välfärden*. Linköpings universitet, Diss.
- Nordström, M. 2000. *Känslan för platsen*. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.
- Rasmusson, B. 1998. *Stadsbarndom. Om vardag i en modern förort*. Lunds universitet, Diss.
- Sandin, B. 1986. *Hemmet, gatan, fabriken eller skolan. Folkundervisning och barnuppfostran i svenska städer ca 1600-1850*. Lund: Arkiv förlag, Diss.
- Säljö, R. 2000. *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Söderlind, I. 1999. *Barnhem för flickor. Barn, familj och institutionsliv i Stockholm 1870-1920*. Linköpings universitet, Diss.
- Thorne, B. 1993. *Gender Play*. London: Open University.